

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 22.

V Ljubljani, 15. novembra 1876.

Tečaj XVI.

Kako je postopati pri bralnem poduku po tem, ko so se učenci že mehanično brati privadili, in kaj se ima združevati s tem?

Za učiteljsko skupščino v Rudolfovem dne 28. septembra t. l. priredil F. H.

Duševni razvoj, do katerega so se povzdignili tako narodi, kakor posamezni ljudje, sodi se po jezikovi izobraženosti. Če toraj jezikovi razvoj toliko upljava na cele narode, smem skleniti, da je tudi pri otroku, od jezikove izobraženosti odvisna vsa нравna, a tudi znanstvena odgoja. Ker je pa branje podlaga vsega daljnega jezikovega poduka, je pač očitno, koliko mora biti učitelju na tem, da učence navadi dobro brati.

Sploh se razločuje pri bralnem poduku troje glavnih stopinj namreč:

a. mehanično ali gladko branje, ki je v tem, da učenci naglo spoznavajo pisane in tiskane čerke, jih prav, čisto in razločno izgovarjajo ter v besede in zloge združujejo;

b. logično ali razumno branje, katero je v tem, da učenec z razumom in občutkom t. j. s pravim gramatičnim in logičnim naglasom bere, to poslednje pa učinja, da se glas povzdiguje ali znižuje;

c. deklamatorično ali lepogovorniško branje imenuje se tisto, ki meri na to, da v poslušavcih zbuja občutke dušne. Ker se pa kaj takega od otroka do 14. leta ne more zahtevati, ker bilo bi za-nj kaj nenaravnega, toraj lepogovorniško branje ne spada v ljudske šole — in učitelju ostaja, da z mehaničnim, gladkim branjem združuje razumno.

Primerno se mi je zdelo v boljšo razumljivost toliko sploh omeniti. Učni načert za 4razredne ljudske šole veleva, da se zlasti prva tri leta

posebno oziramo na mehanično branje, akoravno tudi tukaj razumno branje popolnoma izključeno ni, saj v tem oziru ne, da tudi tukaj učitelj popraša učenca, vendar bolj na kratko, po pomenu branih besedi, stavkov in kratkih beril. Četerto in peto leta — v 3. razredu — se je še tudi mnogo truditi z mehaničnim branjem; temu še pristopa specijelna vaja v razumnem branji. Še le 6. in 7. leto — v 4. razredu — naj pri bralnem poduku logično branje prevlada; vendar tako, da se vedno oziramo na gladko branje.

A. Kako naj učitelj postopa, da bode navadil učenca razumno brati?

Skušeni pedagogi razna pravila in navode dajo, kakor:

1. Učitelj naj prvi dotično berilo sam gladko in logično prav prebere. Najboljši pripomoček, da se učenca privadijo razumno brati, je in ostane, da slišijo učitelja, kako se prav bere. S tem se doseže dvojni namen: učenca imajo izgled, kako naj berejo, — in berilo samo hitreje razumejo, kar pa je neobhodno potrební pogoj — *conditio, sine qua non* — razumnega branja. Če učenec sliši berilo brati s pravim gramatičnim in logičnim naglasom, razume je precej, prilasti si zapopadek berila in ni potem učitelju potreba toliko razlagati. Potlej naj popraša učenca, kedo si upa tako brati, kakor ste ravnokar slišali? Razume se, da naj od začetka poskuša z izvrstnejšimi. Vendar pa naj ne dovoljuje, da bi vedno eni in tisti prvi brali. Pozneje pa naj poskuša tudi s slabijimi. Tega pravila naj se učitelj derži zlasti pri učencih, ki še le pričenjajo z logičnim branjem. Pozneje pa — v višjih oddelkih — na 4razr. lj. šoli v 4. razredu, naj učitelj dopušča, da učenca sami poskusijo berilo, katerega so se doma pridno vadili, dobro in razumno brati, da se polagoma privadijo z razumom, samostojno brez kakega navoda, brati vsako berilo in knjigo, ki jim v roke pride.

2. Kedar in kjer se učitelju potrebno dozdeva, naj učenca napeljuje k temu, da bodo berilo razumeli, s tem, da jim tvarino, katere ne razumejo, dobro pa kratko razloži. Ker se dosedaj navadno realije namerč: prirodopis, naravoznanstvo in zemljepisje z zgodovino podučujejo na podlagi „Berila“ (Lesebuch), ima učitelj z branjem dvakrat opraviti: pervikrat v urah, ki so posebno za vajo v branji odločene, in potem pa še pri poduku v realijah. V prvem slučaju naj toraj učitelj ne razlaga drugzega, nego to, kar se mu neobhodno potrebno zdi, da učenca morejo razumeti berilo, pa to kratko določno in lahko umljivo; ker naj se poglavitno ozira na branje. Razloži naj le take besede, izreke in stavke, katerih učenca še ne razumo. Modro ravna učitelj, ako v urah, ki so posebno branji odločene, izbira iz „Berila“ lahke oddelke, kakoršne so na pr. lahko umljive povesti, ki ne zahtevajo veliko razlaganja toraj v drugem „Berilu“ za lj. šole iz prvega razdelka, in iz drugih razdelkov

lahke povesti, ali pa take berilne vaje tudi iz družih razdelkov, katere je pri realnem poduku že temeljito razložil, da se vaja v gladkem branji ne zanemarija. Sosebno je to paziti pri začetnikih razumnega branja. Razlaga sama naj razvija misel, ki se v berilu nahaja, naj razklada pomen besed in izrazov. Berilo (ber. vajo) naj učitelj razdeluje v oddelke, iz katerih je sestavljeno, ter naj ukaže, da učenci sami sodijo, kakov naslov bi se branemu, gledé na zapopadek še lahko dal; kak naslov posameznim oddelkom branega itd. S tem pokažejo učenci, da so idejo, ki se v berilu nahaja, razumeli in zapopadli. Kaj in kako naj razlaga berilo, daje mu navod prva poskušnja z branjem? Nepotrebne, obširne in preučene razlage branega naj se ogiblje, ker to učencem več škoduje, nego hasne.

3. Med branjem samim je paziti na to, da učenci bero s pravim slovničnim in logičnim naglasom. Gramatični naglas je to, da se pravi besedni zlog naglaša, — logični naglas pa, da se tista beseda naglaša, ki je najiminentnejša, gledé zapopadka stavkovega; da se toraj glavni naglas besed in stavkov loči od stranskega, namreč to, kar vsak v navadnem, vsakdanjem govorjenji dela, še misle ne na to. Pravi besedni in stavkovi naglas rabil bo učenec že sam ob sebi — „durch sein Sprachgefühl,“ kakor hitro bode berilo dobro razumel, ter imel že toliko spretosti v branji, da bo mogel svoje misli obračati le na to, da razumno bere. Če pa učenec vendar pravi besedni ali stavkovi naglas ne zadene, takrat naj reče učitelj besedo ali stavek prosto izgovoriti, to je v tem glasu, kakor se navadno govori. V navadnem govoru bode gotovo pravi naglas rabil. Po tej metodi se učenec najložeje napelje, da besede in stavke prav naglaša.

4. Pri branji pesem, ki se tudi v „Berilu“ nahajajo, naj se pazi sosebno na to, da rima učencev ne zapelje v nepravi naglas, da toraj ne naglašajo rime na koncu verstice. Ta napaka se čestokrat nahaja pri učencih. Zato naj bode učitelj toliko pazljivši, da jih te napake odvadi. Najložeje doseže to, ako strogo zahteva, da tudi pri branji pesem učenci pazijo na ločila, da pri ločilih, ne pa na koncu verstic prenehujejo in z glasom padajo.

5. Poslednjič naj služi učitelju kot zlato vodilo to, da naj ne prestopi na drugo berilo toliko časa, da saj zdatna večina dotično berilo vsestransko dobro bere. Naj se ne da zapeljati misli, da se bodo učenci navadili dobro brati, ako preberó veliko beril. Bolje je eno stran dobro prebrati, nego dvajset slabo. Toliko o vaji razumnega branja.

B. Sploh pa naj je branje v ljudski šoli središče vse npravne in znanstvene odgoje. Da naj učitelj z branjem združuje ta dvojni namen daje mu povod „Berilo“ samo, ker je tako osnovano, da vse méri na blaženje serca in razširjenje znanosti. — Namen otroško serce blažiti

imajo sploh berilne vaje verskega in nramnega zapopadka, kakoršnih se v „Berilu“ mnogo nahaja. V teh berilih kaže se otrokom v mičnih povestih: kaj je nramno prav — kaj ne? Lepo priloznost ima učitelj, otroško serce vnemati za vse lepo, dobro in pravo, da toraj v njih budi stud do nenramnega in ljubezen do nramnega. Naj goji ljubezen do sv. cerkve, domovine in cesarja; k temu dajo mu navod berila, katerih zapopadek so cerkveni prazniki, ki kažejo veličastvo sv. cerkve; berila, ki obsegajo čertice iz avstrijske zgodovine itd. Taka berila naj se berejo ob priloznostih, ob katerih so primerna. — Po tem načinu bode učitelj blažil otroško serce, ter odgojeval versko-nramno, kakor zahtevajo šolske postave.

Nadalje naj z branjem, kot središčem vsega poduka, združuje tudi poduk v jeziku in v realijah. Pravila, katerih so se učenci v slovnici učili, vidijo v berilu porabljena, ter se tako napeljujejo, da jih sami pri spisovanji morajo vporabljeti. Tudi spisne vaje se morejo združevati z berilom. To, kar se je bralo, naj učenci prosto spisujejo. Po izgledu, kako je ta ali una rastlina, ta ali una žival v „Berilu“ popisana, naj opisujejo drugo jim znano žival. Ker je pravopis „Berila“ merodajen za pravopisje, lahko se oddelki iz njega porabijo za narekovanje. — Osobito naj pa učitelj z branjem združuje poduk v realijah. Tukaj ima široko polje, katero naj obdeluje. Berilo mu daje veliko tvarine iz vseh realističnih predmetov, na pr. iz naravoslovja, zemljepisja in zgodovine. Kar pa je v „Berilu“ pomankljivega, naj učitelj sam dostavlja. — Na ta način se bode poduk združeval, ter dosegel namen, katerega ima branje v ljudski šoli.

K r o m p i r,

obravnava v višem oddelku ljudske šole.

(Dalje.)

Ako liste na krompirjevcu ogledujemo, zapazimo, da niso sparjeni, in da so pernasto zarežani in se veči odrezki z manjšimi menjavajo. Tudi so listi lasčasti, razne velikosti, jajčasti in na konceh so navadno največi listi. Cvetni venec je podoben kolescu, kateri ima 5 drobnih vrezljajev, ter se tudi vidi kakor pravilna zvezdica. V sredi cveta je 5 prašnikov, ki se dotikajo z rumenimi prašnicami in 1 pestič, iz katerega se nareja okrogla, zelena, mnogosemna, kakor črešnja debela jagoda. V njej je obilno semena, katero je zelo oljnato. Iz tega semena se sicer tudi krompir pridela, toda še le tretje leto. — Ko jabelčka (krompirjeva) dozore jih gre oberati, potem se seme iz njih dobiva, to se vseje kakor kapusovo seme, mlade sadike se potem presade na njivo in pridela se krompir orehove debelosti. Ta se potem vsadi in pridela se baje prav